2004'ten 2014'e İş Güvenliği Uzmanlığı

Bedri Tekin[1]

2004'ten 2014'e iş güvenliği uzmanlığı yönetmelikleri dikiş tutmuyor.

1475 sayılı İş Kanunu döneminde zorunlu olmamakla birlikte birçok işyerinde işçi sağlığı iş güvenliği ile ilgili olarak, uzman kişilerin görevlendirilmesi uygulaması vardı. Ancak, işyerlerinde işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak uzman (mühendis-teknik eleman) görevlendirme zorunluluğu ülkemiz mevzuatına ilk kez 10 Haziran 2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 4857 sayılı İş Kanunu ile girmiştir. Söz konusu Kanunun "İş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik elemanlar" başlıklı 82. maddesinde, "Bu Kanuna göre sanayiden sayılan, devamlı olarak en az elli işçi çalıştıran ve altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde işverenler, iş güvenliği önlemlerinin sağlanması, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi için alınacak önlemlerin belirlenmesi ve uygulanmasının izlenmesi hizmetlerini yürütmek üzere işyerindeki işçi sayısına, işyerinin niteliğine ve tehlikelilik derecesine göre bir veya daha fazla mühendis veya teknik elemanı görevlendirmekle yükümlüdürler." hükmü yer almıştır.

İş güvenliği uzmanlığına ilişkin olarak yayımlanan yönetmeliklerin hepsi Danıştay tarafından ya iptal edildi ya da yürürlüğü durduruldu.

4857 sayılı İş Kanunun 82. maddesine dayanılarak hazırlanan "İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" 20 Ocak 2004 gün ve 25352 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı. TMMOB, MMO ve bazı gerçek kişilerin açtığı davalar sonucu Danıştay; yönetmeliğin birçok maddesine ilişkin önce yürütmeyi durdurma, sonra iptal kararları (Danıştay 10. Daire 28.03.2006 tarih ve 2004/6075 E. 2006/2159 K.) verdi.

Danıştay 10. Dairesinin kararından sonra 2008 yılına kadar alana ilişkin sessizlik oldu. 26.5.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5763 sayılı Yasayla; 4857 sayılı İş Kanunu, 3146 sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve 7460 sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Teşkilat Kanunu'nda değişiklikler yapıldı. Bu değişikliklere dayanılarak, işyeri hekimliği ile iş güvenliği uzmanlığına ilişkin düzenlemeler tek yönetmelikte birleştirilmek suretiyle hazırlanan "İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmelik" 15.8.2009 tarih ve 27320 sayılı Resmi Gazete' de yayımlandı. Söz konusu Yönetmeliğin iş güvenliği uzmanlığına yönelik düzenlemelerine karşı, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve Makina Mühendisleri Odası tarafından davalar açılmış; Danıştay 10. Dairesince verilen 16.4.2010 ve 24.9.2010 tarihli kararlarla; mevcut yasal düzenlemeler uyarınca, yalnızca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ÇASGEM ve üniversiteler tarafından iş güvenliği uzmanlığı eğitimi ve sertifikasının düzenlenebileceği; Bakanlığın diğer eğitim kurumlarını akredite etme yetkisinin bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu Yönetmeliğin, eğitim kuruluşlarının iş güvenliği uzmanlığı eğitimi konusunda yetkilendirilmesini öngören maddeleri ile Bakanlıkça 15.8.2009 tarihinden önce verilen iş güvenliği uzmanlığı sertifikalarını geçerli kabul eden Geçici 1. maddesinin yürütülmesinin durdurulmasına karar verildi. Bu kararı takiben, 4857 sayılı İş Kanunu ile 3146 sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda 1.8.2010 tarihinde yürürlüğe giren 6009 sayılı Yasayla yeniden değişiklikler yapıldı.

6009 sayılı Yasayla yapılan değişiklikler uyarınca; 4857 sayılı Yasanın 2 ve 81. maddeleri ile 3146 sayılı Yasanın 12. maddesinde; "iş güvenliği uzmanı", "ortak sağlık ve güvenlik birimi" ile "eğitim kurumu" nun tanımları yapılmış ve Bakanlığa, daha önceki yasal düzenlemelerle tanınan "iş güvenliği uzmanlığı eğitimini bizzat verme" yetkisinin yanında, "iş güvenliği uzmanlığı eğitimi vermek üzere eğitim kurumlarını akredite etme" yetkisi de tanındı.

Bu değişikliklere dayanarak hazırlanan "İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik", "İşyeri Hekimlerinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik", " İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği " 27 Kasım 2010 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konuldu.

TBMM'de 20 Haziran 2012 tarihinde kabul edilen 6331 sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanunun 30 Haziran 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra, alana ilişkin olarak "İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik", "İşyeri Hekimleri ile Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk Ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik", "İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği" hazırlandı, Resmi Gazete'de yayımlandı ve yürürlüğe konuldu.

2004 yılından itibaren yapılan tüm düzenlemelerde iş güvenliği uzmanlığı A-B-C olmak üzere 3 grupta toplandı.

6331 Sayılı İş Sağlığı Güvenliği Kanununun yürürlüğe girmesi ile ortaya çıkan iş güvenliği uzmanlığı açığını gidermek için üretilen formüller de Danıştay'dan döndü.

6331 sayılı Yasa ile birlikte, özellikle A ve B sınıfında iş güvenliği uzmanı açığı ortaya çıktı. Sorun 6331 sayılı Yasada ve İş Güvenliği Uzmanlarının Görev Yetki ve Sorumlulukları İle Eğitimleri Hakkında Yönetmelik'te, C sınıfı sertifikaya sahip uzmanların 30 Haziran 2015 tarihine kadar "tehlikeli", B sınıfı sertifikaya sahip uzmanların 30 Haziran 2016 tarihine kadar "çok tehlikeli" sınıftaki işyerlerinde de görev yapmalarına ilişkin hükmün konulması ile aşılmak istenildi ise de uzman sayısı yine de yetmedi.

İhtiyacı karşılamak amacıyla, 6331 sayılı Kanunun geçici 4. maddesine Bakanlık, usul ve esaslarını belirlemek kaydıyla, iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip olanlara, Sosyal Güvenlik Kurumuna ödenmiş olan prim gün sayısı ile sahip oldukları belge sınıfı gibi hususları dikkate alarak üst sınıflardaki iş güvenliği uzmanlığı belgesi alabilmeleri için fıkranın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde kullanılmak şartıyla en fazla iki sınav hakkı verilmesine dair gerekli düzenlemeyi yapmaya yetkilidir." hükmü eklendi (02.08.2013 – 28726 Sayılı R.G.). Ardından, "İş Güvenliği Uzmanlarının Görev Yetki Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmeliğin Geçici Maddesi; Sınıflar arası yükselme başlığı ile aşağıdaki şekilde düzenlendi:

"GEÇİCİ MADDE 2 – (1) (C) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip olanlardan;

a) Başvurdukları tarihte adlarına 1500 gün prim ödenenler, (B) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belge sınavına,

b) Başvurdukları tarihte adlarına 3000 gün prim ödenenler, (A) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belge sınavına,

girmeye hak kazanırlar.

(2) (B) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip olanlardan;

a) Başvurdukları tarihte adlarına 1800 gün prim ödenenler, (A) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belge sınavına,

girmeye hak kazanırlar."

Bu değişiklik çerçevesinde; 21 Aralık 2013, 23 Şubat 2014, 24 Mayıs 2014 tarihlerinde yükselme sınavları düzenlendi, binlerce uzman B ve A Sınıfı sertifika aldı.

Yönetmeliğin "sınıflar arası yükselme" başlıklı maddesinin iptal edilmesine ilişkin olarak Danıştay'a dava açıldı. Danıştay 10. Dairesi, açılan davlardan 2013/7786 Esas No'lu dava ve 2013/7787 Esas No'lu davaya ilişkin olarak 10 Nisan 2014 tarihinde verdiği kararlarda söz konusu maddenin yürürlüğünü durdurdu.

Danıştay 10. Dairesi Kararında aşağıda belirtilen hususları gerekçe olarak gösterdi:

1. 6331 sayılı Yasanın Geçici 4. maddesinin 2. fıkrası İş güvenliği uzmanlığı belgesi sahip olanların sınavla üst sınıflara geçişlerine olanak sağlamıştır. Üst sınıfa geçiş sınavına girebilmeleri için aranan, Sosyal Güvenlik Kurumuna ödenmiş olan gün sayısının herhangi bir çalışma alanına ilişkin değil, iş sağlığı güvenliği alanına ilişkin olması açıktır.
2. Yasa hükmü ile bir üst sınıfa geçişin usul ve esasları düzenlenmiştir. Oysa Yönetmelikle C sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip olanların A sınıfı sertifika almalarına olanak tanınmıştır.

Risk gruplarından tehlike sınıflarına geçiş

20 Ocak 2004 gün ve 25352 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ve de işyerleri I, II, III, IV ve V. Risk grubu olarak 5 grupta sınıflandırılmış iken, daha sonraki yönetmeliklerde işyerleri Az Tehlikeli, Tehlikeli ve Çok Tehlikeli olmak üzere 3 grupta toplandı. Ancak, yönetmelik çerçevesinde çıkartılan " tehlike sınıfları tebliğ"lerinde işyeri sayısı ve işyerlerinin tehlike sınıflarında sürekli değişiklikler yapıldı. Örneğin 25 Kasım 2009 tarih ve 27417 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sınıfları Listesi Tebliğinde 300 farklı işyeri yer alırken, 26 Aralık 2012 gün ve 28509 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğde işyerleri 3.000 farklı şekilde gruplandırılmıştır.

İş güvenliği uzmanının çalışma süreleri sürekli olarak azaltıldı.

İş güvenliği uzmanının işyerinde görev yaptığı süre, işyerlerinde iş kazalarının olmaması, meslek hastalıklarının meydana gelmemesinin önemli unsurlarından biridir. Ancak, çıkartılan her yönetmelikte bu süre gittikçe azaltıldı.

20 Ocak 2004 gün ve 25352 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hak-

[1] TMMOB Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi - *btekin55@yahoo.com*

kında Yönetmelik"de işyerlerindeki çalışma süresi;

I. Risk gruptaki işyerlerine, ayda en az 1 iş günü,
II. Risk gruptaki işyerlerine, ayda en az 2 iş günü,
III. Risk gruptaki işyerlerine, ayda en az 3 iş günü,
IV. Risk gruptaki işyerlerine, ayda en az 4 iş günü,
V. Risk gruptaki işyerlerine, ayda en az 5 iş günü olarak belirlendi.

15 Ağustos 2009 gün ve 27320 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İşyeri Sağlık Ve Güvenlik Birimleri İle Ortak Sağlık Ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmelik ile 27 Kasım 2010 gün ve 27768 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk Ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik'te;

a) Az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerine; ayda en az 12 saat, buna ilave olarak da işçi başına ayda en az 5 dakika,
b) Tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerine; ayda en az 24 saat, buna ilave olarak da işçi başına ayda en az 5 dakika,
c) Çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerine; ayda en az 36 saat, buna ilave olarak da işçi başına ayda en az 10 dakika,

29 Aralık 2012 gün ve 28512 sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk Ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik'te;

1) Az tehlikeli sınıfta yer alanlarda, çalışan başına ayda en az 10 dakika,
2) Tehlikeli sınıfta yer alanlarda, çalışan başına ayda en az 15 dakika,
3) Çok tehlikeli sınıfta yer alanlarda, çalışan başına ayda en az 20 dakika olarak belirlendi. Daha sonra, yönetmeliğin bazı maddelerinde yapılan değişiklikler, 11 Ekim 2013 gün ve 28792 sayılı Resmi Gazete' de yayımlandı. Söz konusu değişiklikle uzmanların görev süreleri;

1) Az tehlikeli sınıfta yer alanlarda, çalışan başına ayda en az 6 dakika,
2) Tehlikeli sınıfta yer alanlarda, çalışan başına ayda en az 8 dakika,
3) Çok tehlikeli sınıfta yer alanlarda, çalışan başına ayda en az 12 dakika olarak belirlendi.

2009 yılından itibaren yayımlanan yönetmeliklerde;

1) Az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde 1000 veya daha fazla çalışan varsa, iş güvenliği uzmanının tam süreli olarak,
2) Tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde 750 veya daha fazla çalışan varsa, iş güvenliği uzmanının tam süreli olarak,
3) Çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde 500 veya daha fazla çalışan varsa, iş güvenliği uzmanının tam süreli olarak görev yapması hükmü getirilirken, 2013 yılı Ekim ayında yapılan düzenlemede;

1) Az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde 2000 veya daha fazla çalışan varsa, iş güvenliği uzmanının tam süreli olarak,
2) Tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde 1500 veya daha fazla çalışan varsa, iş güvenliği uzmanının tam süreli olarak,
3) Çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde 1000 veya daha fazla çalışan varsa, iş güvenliği uzmanının tam süreli olarak çalışması hükmü getirildi.

Yönetmeliklerin hepsinde iş güvenliği uzmanı olabilecek meslek grupları bir önceki yönetmelikte yayımlanandan farklı oldu.

2004 yılından itibaren yayımlanan yönetmeliklerin hepsinde iş güvenliği uzmanı olabilecekler, bir önceki yönetmelikte yayımlanandan farklı oldu.

2004 yılında yayımlanan yönetmelikte, iş güvenliği uzmanı olabilecekler; kimya, makine, maden, jeoloji, metalürji, endüstri, elektrik, elektronik, inşaat, fizik, jeofizik, bilgisayar, tekstil, petrol, uçak, gemi, çevre, gıda mühendisliği ve mimarlık bölümleri ile ziraat fakültelerinin tarım makineleri bölümünden mezun olanlar ile üniversitelerin iş sağlığı ve güvenliği bölümleri, kimyagerlik, fizik, jeofizik ve jeoloji bölümleri ile Teknik Eğitim Fakültelerinden mezun olanların iş güvenliği uzmanı olabileceği belirtilmiş iken, 15 Ağustos 2009 tarihli yönetmelikte; "Mühendisler ve üniversitelerin fizik ve kimya bölümlerinden lisans düzeyinde mezun olanlar ile teknik öğretmenler ve iş sağlığı ve güvenliği bölümü mezunları" olarak belirlendi.

27 Ekim 2010 tarihli yönetmelikte, "Mühendisler, mimarlar ve teknik öğretmenler ile üniversitelerin fen veya fen-edebiyat fakültelerinin fizik veya kimya bölümleri veya iş sağlığı ve güvenliği programı mezunları"; 29 Aralık 2012 tarihli Yönetmelikte, " Mühendis, mimarlar ile teknik öğretmenler üniversitelerin fen veya fen-edebiyat fakültelerinin fizik veya kimya bölümleri mezunları ile üniversitelerin meslek yüksekokullarının iş sağlığı ve güvenliği programı mezunları"; 11 Ekim 2013 tarihli Yönetmelikte, "Bakanlık ve ilgili kuruluşlarında çalışma hayatını denetleyen müfettişler ile mühendislik veya mimarlık eğitimi veren fakültelerin mezunları ile teknik öğretmenler, fizikçi, kimyager veya biyolog unvanına sahip olanlar ile üniversitelerin meslek yüksekokullarının iş sağlığı ve güvenliği programı mezunları" şeklinde ifade edildi.

İş güvenliği uzmanı çalıştırılması zorunluluğu olan işyerlerinin kapsamı da değişti.

İş güvenliği uzmanı çalıştırılması zorunluluğu bulunan işyerleri, 2004 yılında çıkartılan yönetmelikte; "Sanayiden sayılan, devamlı olarak en az elli işçi çalıştıran ve altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerleri" olarak belirtilmiş iken 2013 yılından itibaren, sayı ve sanayiden sayılma koşulu kaldırıldı. ■